

ISSN 2310-1954

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

Acta Academiae Beregsasiensis

XIV. évfolyam

Tudományos folyóirat

- *filológia*
- *történelem*
- *pedagógia*

Beregszász –Ungvár
2015

Tartalom

FILOLÓGIA

CSEERNICKÓ ISTVÁN – TÓTH ENIKÓ: Az állami nyelvpolitika alapjairól szóló ukrainai törvény gyakorlati alkalmazásának egy területe: a jogharmonizáció.....	15
DUDICS LAKATOS KATALIN: Nyelvi tudat és nyelvhasználat Kárpátalja magyar iskoláiban (szórványban és magyar tömbben).....	27
BERGHAUER-OLASZ EMŐKE: Egyensúly keresése két „világ” között kapcsolatigény jelenlétével (esettanulmány)	45
SEBESTYÉN ZSOLT: Máramaros megye ómagyar kori folyóvíznevei	64
PETHŐ JÓZSEF: Retorikai alakzatok a szépirodalmi és a hétköznapi szövegek stílusstruktúrájában	77
GÁL ADÉL: Archaikus imádságok a szakrális népi kéziratok füzetekben	87

TÖRTÉNELEM

SZAMBOROVSKYNÉ NAGY IBOLYA: Az utókor emlékezete. Az első világháború problematikája az ukrán és az orosz történelemtankönyvekben és a szakdidaktikai irodalomban	101
SZAKÁL IMRE: Legionárius telepítések gyakorlata a mai Kárpátalja területén a két világháború között Szvoboda telep kiépítésének példáján	120
ORBÁN MELINDA: Az első bécsi döntés megjelenítése a korabeli kárpátaljai sajtóvisszhang alapján.....	132
NAGY NIKOLETTA: A magyar kormányzat közigazgatási politikája Kárpátalján 1939–1940-ben.....	145
HORVÁT-SIMON IVETT: A „Rongyos gárda” tevékenysége Kárpátalján	152
BODNÁR ALEXANDRA: A szovjet ideológia megjelenési formái Kárpátalja magyarsága körében (1953–1964)	164
POPOVICS ROXÁNA: Ártatlanul elítélve... Balogh Sándor eszenyi református lelkész elhurcolása.....	176
CSÁSZÁR ISTVÁN: A szovjet időszak alatt készült magyar illetőségű akták jegyzéke az Ukrán Állambiztonsági Szolgálat ungvári levéltári anyagaiban.....	185

CSATÁRY GYÖRGY: A Ruzsák-levéltár iratai (1646–XIX. sz.)	213
RÉVAI TAMÁS: Az anyák halálozása, abortuszok, házasságok és válások alakulása Leningrádban 1942–1943 között	236
DNYISZTRJANSZKIJ MIROSZLAV: Az úgynevezett „vlach” kolonizáció szerepe az Ukrán-Kárpátok benépesítésében: kísérlet egy összegző bemutatásra	242

PEDAGÓGIA

KACSUR ANNAMÁRIA–HUSZTI ILONA: Felkészülés az ukrainai angol emelt szintű érettségi vizsga írásfeladatára (tanárokkal és angol bölcsész szakos diákokkal végzett felmérés eredményei alapján)	265
NAGY ENIKŐ: Autentikus mesék, történetek használata az angol nyelvi órákon kárpátaljai magyar iskolákban	285
PALLAY KATALIN: A külső független tesztelésen elért eredmények Beregszász középiskoláiban	295

Az állami nyelvpolitika alapjairól szóló ukrajnai törvény gyakorlati alkalmazásának egy területe: a jogharmonizáció

Резюме. A 2012-ben elfogadott ukrán nyelvtörvény gyakorlati alkalmazása szempontjából lényeges kérdés az ukrajnai törvények egymáshoz igazítása. A nyelvtörvény XI. része meghatározza, mely ukrajnai törvényeket kell módosítani a jogi ellentmondások megszüntetése érdekében. A szerzők azt vizsgálják, hogy a kijevi parlament hány törvény esetében oldotta fel a nyelvek használata területén a különböző törvények között fennálló ellentmondásokat. Az elemzés megállapítja, hogy a legtöbb esetben megtörtént a törvények módosítása. Több esetben azonban a nyelvtörvény szellemével ellentétes módon változtattak a törvényeken.

Резюме. У питанні практичного застосування Закону України «Про засади державної мовної політики» вирішальним є уникнення колізії норм цього Закону з нормами інших нормативно-правових актів України. Розділ XI згаданого Закону (Перехідні положення) чітко перелічує закони України, до яких треба внести поправки з метою уникнення неузгодженостей у мовному законодавстві України. Автори аналізують ситуацію станом на 25 січня 2015 року. Вказують на те, що до більшості законів внесені відповідні зміни, але є закони, які змінені не в дусі Закону України «Про засади державної мовної політики».

Abstract. From the point of view of practicing the Ukrainian language act, which was adopted in 2012, it is very essential to adjust laws in Ukraine to each other. Section XI of the language act determines which laws have to be modified in Ukraine in order to terminate legal inconsistencies. The authors examine the number of cases when the Parliament in Kiev dissolved the inconsistencies between different laws concerning the issue of language use. According to the research law amendments were carried out in most of the cases. However, these amendments went against the spirit/essence of the language act several times.

1. Az 1991-ben függetlenné vált Ukrajna nyelvi helyzete összetett (Besters-Dilger ed. 2008, 2009, Majboroda et al eds. 2008, Csernicskó 2013: 235–280 stb.). Az állami nyelvpolitikában jelentős irányváltást jelent a 2012-ben elfogadott nyelvtörvény, amely még a függetlenség előtt, 1989-ben megszavazott korábbi nyelvtörvényt¹ váltotta fel.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontjának vezetője. * Завідувач Науково-дослідного центру ім. А. Годинки Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ. * Head of the Linguistic Research Centre of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute.

** A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Szakképző Intézet oktatója, az ELTE BTK PhD-hallgatója. ** Викладач Коледжу Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ, аспірантка Наукового університету ім. Е. Лоранда. ** Teacher in Collage of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute and PhD-student (Eötvös Loránd Univesity).

¹ Закон України про мови в Українській РСР. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8312-11>. A törvény elemzését lásd: Beregszászi–Csernicskó 2003, Csernicskó 1998: 147–149, 2005: 99–103, 2013: 281–298.

2012. augusztus 10-én jelent meg a *Голос України* [Ukrajna Hangja] című hivatalos lapban, és ezzel hatályba lépett az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által 2012. július 3-án megszavazott, hivatalosan *Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól* (Закон України „Про засади державної мовної політики”) címet viselő, de a közbeszédben csak nyelvtörvényként emlegetett jogszabály.² A törvény – Ukrajna Alkotmánya³ 10. cikkelyének az első részével összhangban – Ukrajna egyetlen államnyelveként az ukrán nyelvet határozza meg. Az alkotmány említett cikkelyének az Alkotmánybíróság által kiadott hivatalos értelmezése szerint⁴ az államnyelv (державна мова) egyben hivatalos nyelv (офіційна мова) is Ukrajnában (Csernicskó 2013: 260–261). Ugyanakkor az a tény – alapítja meg az említett alkotmánybírósági állásfoglalás is –, hogy az országnak csupán egyetlen államnyelve van, nem jelenti azt, hogy csak és kizárólag az ukrán nyelv használható hivatalos nyelvi funkcióban, a társadalmi élet nyilvános szféráiban megjelenő kommunikációs eszközként. Ennek megfelelően az új nyelvtörvény bizonyos feltételek esetén lehetővé teszi a kisebbségi nyelvek hivatalos használatát (Beregszászi–Csernicskó–Ferenc 2014, Tóth–Csernicskó 2013, 2014).

A törvény 7. cikkely 2. része felsorolja azt a 18 nyelvet, melyek a hatálya alá tartoznak: orosz, belarusz, bolgár, örmény, gagauz, jiddis, krími tatár, moldáv, német, görög, lengyel, roma (cigány), román, szlovák, magyar, ruszin, karaim és krimcsak. Ezeket a nyelveket – a *Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájára* hivatkozva – „regionális vagy kisebbségi nyelvek”-ként határozza meg. Ezek a nyelvet – a megyei, járási vagy helyi önkormányzatok bármiféle egyéb határozata vagy állásfoglalása nélkül – rendelkeznek ezzel a státusszal. Más nyelvek nem rendelkezhetnek regionális vagy kisebbségi nyelv státuszával az országban.

A 2001-es népszámlálás adatai alapján nemzetiségi alapon Ukrajna polgárainak 22,18%-a (10 699 209 fő), anyanyelv szerint viszont 32,47%-a (15 663 434 személy) tartozik a kisebbségek közé. Azzal tehát, hogy a jogszabály – a még 1989-ben elfogadott nyelvtörvénnyel és a nemzeti kisebbségek védelméről szóló, 1992-ben hozott törvénnyel⁵, valamint a *Regionális vagy kisebbségi nyelvek*

² A törvény hivatalos ukrán nyelvű szövege: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>. A jogszabályt ismerteti Fedinec–Csernicskó 2012, Moser 2013, Beregszászi–Csernicskó–Ferenc 2014, Tóth–Csernicskó 2013, 2014.

³ Конституція України. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

⁴ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України від 14.12.1999 р. № 10-рп/99. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99>.

⁵ Закон України про національні меншини в Україні. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>. A törvény elemzése: Beregszászi–Csernicskó 2003: 107, Csernicskó 2013: 2005: 101.

európai chartájának ukrainai ratifikációs jogszabályával⁶ szemben – nem a nemzeti kisebbségek nyelveit védi, hanem a regionális vagy kisebbségi nyelveket anyanyelvként beszélő polgárok nyelvi jogait, jóval szélesebb körre terjed ki a hatálya. A törvényben megnevezett 18 regionális vagy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek száma a 2001-es census adatai alapján összesen 15 318 855 fő volt, s ezzel Ukrajna lakosságának 31,75%-át tették ki. Azoknak a nyelvi kisebbségeknek a nyelvi jogait (akik az ország lakosságának 0,3%-át alkotják), melyek anyanyelve nem tartozik az állami nyelvpolitika alapjairól szóló jogszabály hatálya alá, Ukrajna nemzeti kisebbségeiről hozott törvénye védelmezi.

A törvény három csoportba sorolja az érvényesíthető nyelvi jogokat (Tóth–Csernicskó 2013: 6–7, 2014: 16–18).

Az első csoportba azok a jogok tartoznak, amelyeket a helyi hatalmi szerveknek kötelezően és automatikusan biztosítaniuk kell azoknak a közigazgatási egységeknek a területén, ahol a törvényben felsorolt 18 nyelv közül egy (vagy több) anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-ot. Az ilyen jogok közé tartozik például a helyi államhatalmi és önkormányzati szervek iratainak hivatalos közzététele a kisebbségi vagy regionális nyelven; a hatóságokhoz forduló kisebbségi nyelvet beszélő személyekkel folytatott kommunikációban a hivatalnak a kisebbségi nyelvet kell használnia; a regionális nyelven benyújtott írásbeli beadványokra ugyanezen nyelven kell választ adni; az iskolai oktatásban tanítani kell a kisebbség nyelvét; a földrajzi neveket kisebbségi nyelven is fel kell tüntetni stb.

A második csoportba tartozó jogok alkalmazása és annak mértéke az adott adminisztratív egység (megye, járás, település) képviselő-testületének a határozata alapján kerül meghatározásra. Ezek közé tartozik többek között a regionális nyelv használata a helyi hatalmi szervek munkájában, az ügyvitelben és a dokumentációban; a regionális nyelv használata konferenciákon, gyűléseken és egyéb hivatalos összejöveteleken; a hivatalos hirdetések és közlemények terjesztésében, valamint az államhatalmi szervek nevének a feltüntetésében, a pecsétek és bélyegzők szövegeiben, illetve a nyomtatványokon stb.

A harmadik csoportba tartozó nyelvi jogok érvényesítése az állampolgárok indítványától, azaz egyéni és személyes döntésétől függ. Az érintett természetes és jogi személyek szándékától függ például a választási kampányok nyelve; a reklámok, hirdetések nyelvének megválasztása stb. Írásban kérelmezhetik az állampolgárok, ha a személyi igazolványukban és az iskolai végzettségről szóló dokumentumaikban az államnyelv mellett regionális nyelven is szeretnék látni személyes adataikat, de írásos kérvény alapján élhetnek az iskolai oktatás nyelve megválasztásának jogával is.

A törvény lehetőséget biztosít a helyi önkormányzatoknak arra is, hogy a saját belátásuk alapján dönthessenek a törvény által kilátásba helyezett intézkedések

⁶ Закон України про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/802-15>. Elemzése: Beregszászi–Csernicskó 2007, Csernicskó 2013: 266–279.

végrehajtásáról az olyan nyelvek esetében, melyek az adott területen hagyományosan használatosak, ám anyanyelvi beszélőinek aránya kisebb, mint 10%. Ez a lehetőség azonban kizárólag azon nyelvek esetében áll fenn, amelyek szerepelnek a 7. cikkelyben felsorolt 18 nyelv között.

A törvény kötelezi a Központi Statisztikai Hivatalt, hogy a törvény hatályba lépésétől számított három hónapon belül biztosítsák a helyi önkormányzatok számára az adott közigazgatási egységgel kapcsolatban a népszámlálásnak a lakosság nyelvi összetételére vonatkozó adataihoz való hozzáférést.⁷

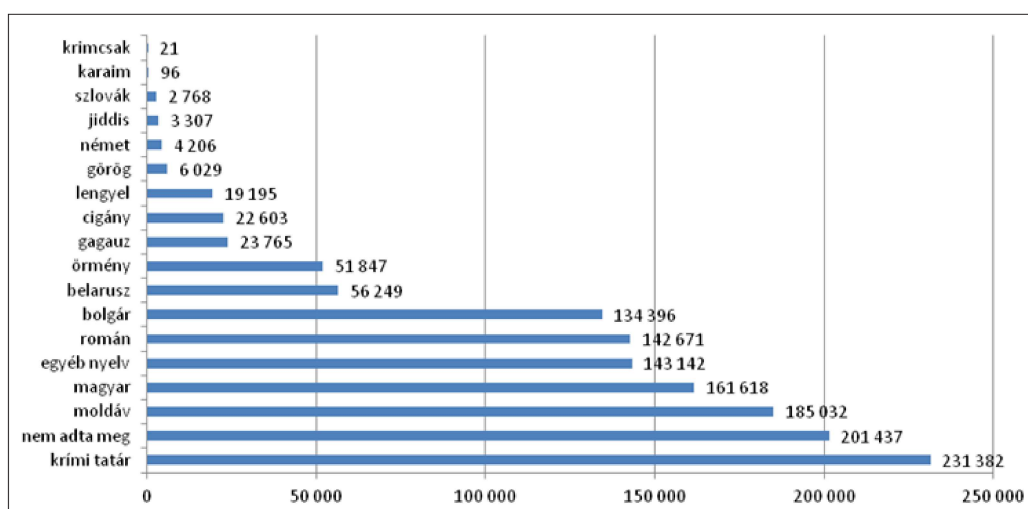
Bár országosan az orosz anyanyelvűek aránya 29,59%, a jogszabály alkalmazását csak megyei, járási és települési szinten írja elő a törvény. Hiába haladja meg tehát jelentősen az orosz anyanyelvűek aránya a 10%-ot Ukrajnában, országos szinten csak egy államnyelv és hivatalos nyelv van: az ukrán. Alsóbb (megyei, járási, települési) szinteken azonban összetett a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazása: a jogszabály ugyanis egymástól nagyon eltérő számú és helyzetű nyelvi közösségre terjed ki. A legutóbbi, 2001-es népszámlálás adatai szerint az országban élő nem ukrán anyanyelvűek között 91,13% az orosz, és mindössze 8,87% az egyéb nyelvet anyanyelvként beszélők aránya (1. táblázat). Az orosz ajkúak csoportja tehát jelentős mértékben kiemelkedik a többi nyelvi közösség közül. Ez nem csupán az orosz anyanyelvűek száma tekintetében van így: az orosz nyelv az ország jelentős részén a leggyakrabban használt nyelv. Az ország függetlenné válásáig az orosz a Szovjetunió domináns nyelve volt Szovjet-Ukrajna területén is, s ezt a pozícióját az ország számos régiójában (főként a déli és keleti területeken, de számos tekintetben a fővárosban, Kijevben is, lásd pl. Zalizniak–Maszenko 2001) máig őrzi. Az ország lakosságának jelentős része az orosz nyelvet használja a mindennapokban (Besters-Dilger ed. 2008, 2009, Majboroda et al eds. 2008, Vorona–Sulha eds. 2007).

A többi, nem orosz anyanyelvű nyelvi kisebbség között is jelentős eltérések vannak számosságukat, illetve nyelvüknek a nyilvános közéletben, az oktatásban, a kultúrában történő használatát tekintve egyaránt. Csupán a krími tatár anyanyelvűek száma haladta meg a 200 ezer főt, és mindössze a moldáv, a román, a magyar és a bolgár anyanyelvi beszélői érték el a 100 ezres létszámot. A karaimot és krimcsakot anyanyelvként beszélők száma 100-nál kevesebb volt (1. ábra).

**1. táblázat. A nem ukrán anyanyelvű állampolgárok Ukrajnában
a 2001-es népszámlálás adatai alapján**

nem ukrán anyanyelvű	fő (%)	ebből az anyanyelve:	fő	az összlakosság %-ában	a kisebbségek %-ában
összesen	15 663 434	orosz	14 273 670	29,59	91,13
	(32,47%)	egyéb	1 389 764	2,88	8,87

⁷ Ezek az adatok a hivatal hivatalos honlapján megyei, járási és települési szinten elérhetők: <http://www.ukrcensus.gov.ua/ukr/notice/news.php?type=2&id1=21>.

1. ábra. A nyelvtörvény által regionális vagy kisebbségi nyelvnek minősített nyelvek anyanyelvi beszélőinek száma a 2001-es census adatai alapján (az orosz anyanyelvűek nélkül)

Bár a regionális vagy kisebbségi nyelvek között a nyelvtörvény 7. cikkelye a ruszint is felsorolja, az 1. ábrán nincsenek feltüntetve a ruszin anyanyelvűek. Ennek oka, hogy a Szovjetunióban a ruszinokat az ukrán nép részeként tartották nyilván, és független Ukrajna a Szovjetunió politikáját folytatta a ruszinok kapcsán: hivatalosan nem ismerte el sem a ruszin nemzetiség, sem a ruszin nyelv létét (Dickinson 2010, Kuzio 2005, Cserniczkó–Ferenc 2014). Ukrajna hivatalos álláspontja szerint a ruszinok az ukránság egyik néprajzi csoportja, az általuk beszélt nyelv pedig az ukrán egyik nyelvjárása. A 2001. évi népszámlálás alkalmával 6725 (ebből Kárpátalján 6724, Lemberg megyében 1) fő vallotta magát ruszin anyanyelvűnek.⁸ A magukat ruszin nemzetiségűnek és anyanyelvűnek vallókat a népszámlálási statisztikákban az ukrán nemzetiségűek és anyanyelvűek között tartották számon (Iltyo ed. 2003: 62), amíg a nyelvtörvény elfogadását követően nem hozták nyilvánosságra a magukat ruszin anyanyelvűnek tekintők számát.

A törvény számos kritikusa szerint a jogszabály kizárólag az orosz anyanyelvűek számára hozhat előrelépést, más kisebbségi közösségek nem élhetnek a nyelvtörvény rendelkezéseivel. Egyesek szerint a kisebbségek számára széles nyelvhasználati jogokat biztosító törvény elfogadásával Ukrajna tett egy lépést az európai jogharmonizáció és az országra nehezedő nyelvi helyzet megoldása felé; mások viszont csupán a 2012-es őszi esedékes parlamenti választások miatt hozott populisták fogásnak, illetőleg az orosz nyelv pozícióinak megerősítésére, az államnyelv helyzetének megrendítésére irányuló eszköznek tekintették a nyelvtörvény elfogadását, amely semmilyen gyakorlati jelentőséggel nem bír a

⁸ http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Database/Census/databasetree_no_uk.asp?#m5.

valódi nyelvi kisebbségek számára (Fedinec 2012: 115). Kétségtelen, hogy a kis nyelvi közösségek (például a karaimok, a krimcsakok) csupán az egyéni kérelem alapján biztosított nyelvi jogaikkal tudnak élni, hiszen egyetlen közigazgatási egység vagy település területén sem érik el a 10%-os arányt. Több régióban azonban az oroszok kívül más közösségek is élhetnek a nyelvtörvényben kodifikált jogaikkal. Például Csernyivci megyében a román, Odessza megyében a bolgár, a moldáv és a gagauz, Kárpátalján a magyar és a román anyanyelvűek érik el a 10%-os küszöböt nem csupán települési, hanem egyes járások szintjén is. A szlovák, a német, a cigány és a ruszin anyanyelvűek is elérik a 10%-os arányt egy vagy több településen, például Kárpátalján (Beregszászi–Csernicskó–Ferenc 2014: 10–17, Tóth–Csernicskó 2014: 133–139).

3. Az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvény elfogadását követően gyakran vetődött fel a jogszabály alkalmazásának, pontosabban gyakorlati alkalmazása elmaradásának kérdése. Az ukrainai országos⁹, a kárpátaljai magyar¹⁰, illetve a magyarországi¹¹ sajtó hasábjain egyaránt sokszor vetődött fel: a nyelvtörvényt nem hajtják végre. A törvény végrehajtását számos szempontból elemezhetjük. Ezúttal egy olyan megközelítési módot választottunk, amely révén képet kaphatunk arról, vajon mennyire van meg a szándék az állam, illetőleg a parlament részéről a nyelvtörvény alkalmazására.

A nyelvtörvény utolsó, XI. része az *Átmeneti rendelkezések* címet viseli. Ez a rész felsorolja azokat a törvényeket, rendeleteket, amelyek tartalmazznak a nyelvek használatára vonatkozó rendelkezéseket, és amelyeket úgy kell módosítani, hogy ezek illeszkedjenek a nyelvtörvényben foglaltakhoz. Ennek a résznek a végrehajtása tehát meghatározó a jogharmonizáció, illetve a nyelvhasználati jogok terén felmerülő ellentmondásos helyzetek elkerülése, illetve a nyelvtörvénynek a

⁹ Lásd például: Колесніченко бідкається про невиконання мовного закону, а Фаріон побачила плюси в його „писанині” (<http://tsn.ua/politika/kolesnichenko-bidkayetsya-pro-nevikonannya-movnogo-zakonu-a-farion-pobachila-plyusi-v-yogo-pisanini-297028.html>); Колесніченко двічі скаржився Пшонці на Азарова через невиконання «мовного закону» (<http://dt.ua/UKRAINE/kolesnichenko-dvichi-skarzhivnya-pshonci-na-azarova-cherez-nevikonannya-movnogo-zakonu.html>); Мовний закон і його втілення: грошей не було і немає (<http://www.pravda.com.ua/columns/2013/01/18/6981713/>); За невиконання мовного закону регіонал обіцяє кримінал (<http://www.volynpost.com/news/7956-za-nevykonannia-movnogo-zakonu-regional-obiciaie-kryminal>); Грошей для виконання нікчемного «мовного» закону немає – відповів Апарат ВРУ Ірині Фаріон (<http://www.svoboda.org.ua/dopysy/dopysy/036373/>).

¹⁰ Követelnünk kell a nyelvtörvény végrehajtását! Ülészett a KMKSZ válaszmánya (<http://www.karpataljalap.net/?q=2013/03/15/kovetelnunk-kell-nyelvtorveny-vegrehajtasat>); Beregszászi járási tanácsülés élénk vitákkal (<http://www.karpataljalap.net/?q=2014/09/25/beregszaszi-jarasi-tanacsules-elenk-vitakkal>); Gajdost a nyelvtörvény elsikkasztásáért dicsérik az ukrán nacionalisták (<http://www.karpatalja.com.ua/kmkszhir535.html>).

¹¹ Tartsák be az ukrán nyelvtörvényt! (<http://www.nyest.hu/hirek/tartsak-be-az-ukran-nyelvtorvenyt>); A gyakorlatban nincs jelentősége az ukrán nyelvtörvény visszavonásának (<http://444.hu/2014/02/24/a-gyakorlatban-nincs-jelentosege-az-ukran-nyelvtorveny-visszavonasanak/>); „A nyelvtörvény egy nagy átverés volt” (<http://www.kronika.ro/kulfold/aa-nyelvtorveny-egy-nagy-atveres-volta>).

társadalmi élet különböző területein való gyakorlati alkalmazása szempontjából. Az alábbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy a 2015. január 25-i állapotok szerint milyen mértékben tett eleget Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa (parlamentje) a saját maga számára a nyelvtörvényben megfogalmazott törvénymódosítási kötelezettségeinek.

Az említett átmeneti rendelkezésekben a nyelvtörvény összesen 33 dokumentum (27 törvény, 4 törvénykönyv, egy parlamenti rendelet, valamint a parlamenti házszabály) módosítását írja elő. A legtöbb esetben mindössze annyi módosítást kellett eszközölniük a képviselőknek az egyes speciális törvényekben, hogy az adott terület nyelvhasználatáról szóló cikkely eddigi szövege helyére az kerül: a nyelvek használatát *Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól* meghatározott cikkelye határozza meg. 24 dokumentum esetében meg is történt ez a szükséges változtatás (2. táblázat).

2. táblázat. A 2012-es nyelvtörvény átmeneti rendelkezéseiben előírt és végrehajtott jogszabály-módosítások (2015. január 25.)

Ukrajna törvénye	Módosították-e
Az oktatásról	Igen
Az iskola előtti oktatásról	Igen
Az általános középfokú oktatásról	Igen
Az iskolán kívüli oktatásról	Igen
A közjegyzőségről	Igen
Az ügyvédi tevékenységről	Igen
A helyi állami közigazgatásokról	Igen
A helyi önkormányzati szervezetben való szolgálatról	Igen
A nemzeti kisebbségekről Ukrajnában	Igen
A helyi önkormányzatokról Ukrajnában	Igen
A kultúráról	Igen
A filmművészetről	Igen
A televíziózásról és rádiózásról	Igen
Az információs ügynökségekről	Igen
Az államhatalmi és a helyi önkormányzati szervek tevékenységének tömegkommunikációs eszközökkel való ismertetésének rendjéről Ukrajnában	Igen
A postáról	Igen
A telekommunikációról	Igen
A reklámról	Igen
A gyógyszerekről	Igen
A földrajzi nevekről	Igen

A 2. táblázat folytatása

A Legfelsőbb Tanács (a parlament) házszabálya	
Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának házszabálya, melyet Ukrajna az <i>Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa házszabályáról</i> szóló törvénye hagyott jóvá	Igen
Törvénykönyvek (kódexek)	
Ukrajna polgári perrendtartási kódexe (törvénykönyve)	Igen
Ukrajna gazdasági perrendtartási kódexe (törvénykönyve)	Igen
Ukrajna közigazgatási eljárási kódexe (törvénykönyve)	Igen

Az anyakönyvi hivatalokról és az információról szóló törvényt ugyan nem módosította a parlament, ám az eredeti szöveg a nyelvtörvény rendelkezéseivel tartalmában azonos (3. táblázat).

3. táblázat. A nem módosított, ám a nyelvek használata terén a nyelvtörvénnyel azonos tartalmú jogszabályok (2015. január 25.)

	Az eredeti szöveg	A nyelvtörvényben előírt, végre nem hajtott módosítás
Ukrajna törvénye az anyakönyvi hivatalok szerveiről	Az állampolgárok családi állapotának nyilvántartásával foglalkozó szervek ügyvitelének nyelvét Ukrajna nyelvekről szóló jogszabályai határozzák meg. (16. cikk)	Az állampolgárok családi állapotának nyilvántartásával foglalkozó szervek ügyvitelének nyelvét <i>Az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvény</i> 13. cikke határozza meg.
Ukrajna törvénye az információról	Az információ nyelvét a nyelvekről szóló törvény, az ide vonatkozó egyéb jogszabályok, illetve az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által elfogadott kötelező érvényű nemzetközi szerződések határozzák meg. (8. cikkely)	Az információ nyelvét <i>Az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvény</i> , illetve az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által elfogadott kötelező érvényű nemzetközi szerződések, valamint az információval kapcsolatos ukrainai jogszabályok határozzák meg.

Felemás megoldás született az *Ukrajna állampolgárainak személyazonossági igazolványáról, születési anyakönyvi kivonatáról és az ukrán állampolgárok útlevéléről szóló szabályzat jóváhagyásáról* című parlamenti rendelet kapcsán. A személyi igazolványról és az útlevélről szóló rendelkezéseket a nyelvtörvényhez igazították, nem módosították ellenben a születési anyakönyvi kivonatok kiállítására vonatkozó dokumentumot.

Van néhány dokumentum, ahol a parlament nem tett eleget a nyelvtörvényben megfogalmazott kötelezettségeinek. A büntetőtörvénykönyv mellett 5 törvény nyelvhasználatot szabályozó részeit nem igazították a hatályos nyelvtörvényhez (4. táblázat).

4. táblázat. Azok a jogszabályok, amelyeket nem módosítottak az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvényben meghatározottak szerint (2015. január 25.)

Ukrajna törvénye	Módosították-e?
A felsőoktatásról	2014. július 1-jén új felsőoktatási törvényt fogadott el a kijevi parlament.
Ukrajna elnökének megválasztásáról	2014. március 13-án módosították az elnökválasztásról szóló törvényt, és a módosítások szerint a nyelvtörvénynek ezt a részét nem vették figyelembe.
Ukrajna népképviselőinek megválasztásáról	A parlamenti képviselők megválasztásáról szóló törvény többszöri módosítása nyomán a nyelvtörvényben előírt módosításokat csupán részben hajtották végre.
A Krími Autonóm Köztársaság Legfelső Tanácsa, a helyi tanácsok képviselőinek és a községi, nagyközségi, városi tanácselnökök megválasztásáról	A jogszabályt többször is módosították. A 2014. április 20-án elfogadott hatályos változatban nem vették figyelembe a nyelvtörvényben jelzett módosítást.
Az összukrajnai és a helyi népszavazásról	A XI. fejezet 1. pontjának 19. alpontja érvényét veszítette a 2012. november 6-án 5475-VI. számmal elfogadott törvény alapján.
Büntetőeljárás törvénykönyv (kódex)	A XI. fejezet 1. pontjának 9. alpontja érvényét veszítette a 2012. április 13-án № 4651-VI. számmal elfogadott Kódex alapján.

A nyelvtörvény 20. cikkelye alapján az oktatás nyelvének megválasztása állampolgári jog. A törvény átmeneti rendelkezései szerint úgy kellett volna módosítani a vonatkozó törvényt, hogy kiterjesztik ezt a jogot a felsőoktatásban tanulóakra is. Ám a 2014. július 1-jén megszavazott új felsőoktatási törvény¹² csak a nem állami felsőoktatási intézményekben engedélyezi a nem ukrán nyelven folyó oktatást, miközben az itt tanulók számára biztosítani kell az ukrán mint tantárgy oktatását. Az állami intézményekben az oktatás nyelve az államnyelv, de egy vagy több tárgyat idegen nyelven is lehet oktatni; a hallgatók kérésére tantárgyként oktatható a nemzeti kisebbség nyelve. A területet szabályozó új törvény tehát szűkebb jogokat határoz meg, mint a nyelvtörvény.

Az elnökválasztásról szóló törvényt legutóbb 2014. március 13-án módosították, és a módosítások szerint a nyelvtörvénynek az ide vonatkozó részét nem vették figyelembe.

A parlamenti képviselők megválasztásáról rendelkező jogszabály módosítása során nem teljesen a nyelvtörvény záró rendelkezéseinek megfelelően változott a választási plakátok, szóróanyagok nyelvére vonatkozó rész, ám lényegét tekintve szinte teljesen az szerepel a dokumentumban, ami a nyelvtörvényben is.

¹² <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

A megyei, járási és helyi önkormányzatok képviselői, illetőleg a polgármesterek választását szabályozó törvény többszöri módosítása során sem vették figyelembe a nyelvtörvény rendelkezéseit. Ennek következményeként ellenmonddás van a nyelvtörvény és az önkormányzati választásokról szóló jogszabály ide vonatkozó rendelkezései között. A nyelvtörvény 12. cikkelye szerint azoknak a közigazgatási egységeknek a területén, ahol egy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-ot, a választási bizottság döntése alapján az önkormányzati választásokon a szavazólapok kisebbségi nyelven is készülhetnek. A legutóbb 2014. április 20-án módosított önkormányzati választási törvény 66. cikkelye szerint azonban a szavazócédulákat államnyelven nyomtatják.

2012. november 6-án szavazta meg a kijevi parlament az országos népszavazásról szóló új törvényt.¹³ A 77. cikkely 4. bekezdése szerint a referendumokon használt szavazólapok államnyelven készülnek. Itt is ellentmondás alakult ki a nyelvtörvény 12. cikk 4. bekezdése és a népszavazásról szóló törvény idézett része között.

2012. április 13-án № 4651-VI. számmal új Büntetőeljárás Törvénykönyvet (kódexet) fogadott el a parlament, így azt a kódexet, melynek módosítását a nyelvtörvény az átmeneti rendelkezésekben előírta, már nem lehet a nyelvtörvénnyel összhangba hozni. Az új törvénykönyv megközelítőleg a nyelvtörvény szellemének és szövegének megfelelően szabályozza a nyelvek használatát a büntetőeljárás különböző szakaszaiban.

4. A nyelvkérdés Ukrajnában erősen politizált, érzelmileg telített. Az ukrán és orosz nyelv státusza, helyzete állandó ürügy az orosz–ukrán politikai, gazdasági, kulturális és – 2014 tavasza óta sajnos – fegyveres konfliktusban (Csernicskó 2006).

A nyelvpolitika egyik fontos céljának gyakran a nyelvi konfliktusok elkerülését vagy kezelését szokták tekinteni. A nyelvpolitika által kezelt konfliktusok azonban szinte soha sem nyelvi vagy nyelvészeti eredetűek: ezek hátterében a nyelvet/nyelveket beszélő csoportok közötti társadalmi, politikai, kulturális és/vagy gazdasági konfrontáció áll. Nyilvánvalóan ez a helyzet Ukrajnában is. A kelet-ukrajnai véres háború (reméljük: mielőbbi) lezárását követően az új ukrán politikai vezetésnek továbbra is szembe kell néznie egy fontos feladattal: megnyugtató módon rendeznie kell az Ukrajnában élő orosz ajkú közösség helyzetét. Emellett figyelembe kell venni a többi nyelvi kisebbség szándékait is. A románok, magyarok, lengyelek, szlovákok stb. etnikai és nyelvi jogainak biztosítása nélkül szintén nem képzelhető el a feszült politikai helyzet konszolidálása.

Az Ukrajna régiói közötti ellentétek hátterében hangsúlyosan vannak jelen a történelmi múltból fakadó regionális eltérések (Karácsonyi et al 2014). Ukrajnában nincs olyan egyesítő kapocs, amelyre alapozva csökkenteni lehet az országot

¹³ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5475-17/page>.

kettészelő szakadékot (Fedinec 2012). A belülről feszítő törésvonalakat a kívülről ható gravitáció is fokozza: egyik oldalról az Európai Unió és az USA, a másik oldalról pedig Oroszország gyakorol gazdasági és politikai nyomást Ukrajnára. Az ilyen kiélezett helyzetben szinte szükségszerű volt a Szovjetunió széthullása után Európa középső és keleti felében rendezetlenül hagyott etnikai és nyelvi alapú konfliktusok felerősödése a Szovjet-Ukrajna területe mellett a szovjet múlt gazdasági, politikai, kulturális, nemzetiségi és etnikai problémáit is megöröklő Ukrajnában. Csak bízhatunk abban, hogy mielőbb sikerül megtalálni a békés megoldáshoz vezető utat. Ezen az úton a centralizáció, a nemzetiesítés és a törvényileg előírt egynyelvűség helyett a regionalizmus, pluralizmus és a többnyelvűség támogatása, az arrogáns türelmetlenség helyett a tolerancia alkalmazása jelentős lépés lehet.

A 2012-ben elfogadott nyelvtörvény – amely egyetlen államnyelvként határozza meg az ukránt, de széles jogokat biztosít a kisebbségi nyelvek beszélőinek is – mindaddig nem lehet alapja a konszolidációnak és a kompromisszumnak, amíg sokaknak érdeke a nyelvi és etnikai feszültségek élezése, fenntartása, és amíg a politikai elit a fent bemutatott módon (a jogharmonizáció mellett és helyett a belső ellentmondásokat is erősítve) áll a jogszabály gyakorlati alkalmazásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICKÓ ISTVÁN (2003). Die Möglichkeiten des Gebrauchs der ungarischen Sprache in der Karpatoukraine de jure und de facto. In: Hrsg. Ferenc Glatz, Begegnungen 21.: *Die Sprache und die kleinen Nationen Ostmitteleuropas*, 101–117. p. Budapest: Europa Institut Budapest.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICKÓ ISTVÁN (2007). A Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája – ukrainai módra. *Kisebbségkutatás* 2: 251–261.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–CSERNICKÓ ISTVÁN–FERENC VIKTÓRIA (2014). *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
- BESTERS-DILGER, JULIANE [БЕСТЕРС-ДУЛЬГЕР, Ю.] ed. (2008). *Мовна політика та мовна ситуація в Україні*. Київ: Видавничий дім „Кісво-Могилянська академія”.
- BESTERS-DILGER, JULIANE ed. (2009). *Language Policy and Language Situation in Ukraine: Analysis and Recommendations*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- CSERNICKÓ ISTVÁN (1998). *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- CSERNICKÓ ISTVÁN (2005). Hungarian in Ukraine. In: Anna Fenyvesi ed. *Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2005, p. 89–131.
- CSERNICKÓ ISTVÁN (2006). Az ukrán–orosz nyelvi háború és a kárpátaljai magyarság. *Kisebbségkutatás* 4: 764–769.
- CSERNICKÓ ISTVÁN (2013). *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- CSERNICKÓ ISTVÁN–FERENC VIKTÓRIA (2014). Hegemonic, regional, minority and language policy in Subcarpathia: a historical overview and the present-day situation. *Nationalities Papers* Vol. 42/3: 399–425.

- DICKINSON, JENNIFER (2010). Languages for the market, the nation, or the margins: overlapping ideologies of language and identity in Zakarpattia. *International Journal of the Sociology of Language* 201: 53–78.
- FEDINEC CSILLA (2012). Ukrajna helye Európában és a magyar–ukrán kapcsolatok két évtizede. *Külügyi Szemle* 2012/tél: 99–123.
- FEDINEC CSILLA–CSERNICKÓ ISTVÁN (2012). Nyelvtörvény Saga Ukrajnában: a lezáratlan 2012-es fejezet. *Kisebbségkutatás* 3: 568–588.
- ILTYO, I. (ІЛЬТЮ І.) ed. (2003). *Національний склад населення та його мовні ознаки. Статистичний бюлетень*. Ужгород: Закарпатське обласне управління статистики.
- KARÁCSONYI DÁVID–KOCIS KÁROLY–KOVÁLY KATALIN–MOLNÁR JÓZSEF–PÓTI LÁSZLÓ (2014). East–West dichotomy and political conflict in Ukraine – Was Huntington right? *Hungarian Geographical Bulletin* 63/2: 99–134.
- KUZIO, TARAS (2005). The Rusyn question in Ukraine: Sorting out fact from fiction. *Canadian Review of Studies in Nationalism* XXXII: 1–15.
- MAJBORODA, OLEKSZANDR et al (Майборода Олександр, Шульга Микола, Горбатенко Володимир, Ажнюк Борис, Нагорна Лариса, Шаповал Юрій, Котигоренко Віктор, Панчук Май, Перевезій Віталій) eds. 2008. *Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом*. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України.
- MOSER, MICHAEL (2013). *Language Policy and the Discourse on Languages in Ukraine under President Viktor Yanukovich (25 February 2010–28 October 2012)*. Stuttgart, ididem–Verlag.
- TÓTH MIHÁLY–CSERNICKÓ ISTVÁN [ТОТ М. – ЧЕРНИЧКО С.] (2013). *Научно-практический комментарий Закона Украины об основах государственной языковой политики (с приложениями)*. Киев: ВОО Правозащитное общественное движение «Русскоязычная Украина».
- TÓTH MIHÁLY–CSERNICKÓ ISTVÁN (2014). *Tudományos-gyakorlati kommentár Ukrajnának az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvényéhez*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó.
- VORONA, VALERII–SHULHA, MYKOLA (Ворона Валерій – Шульга Микола) eds. (2007). *Українське суспільство 1992–2007. Динаміка соціальних змін*. Київ: Інститут соціології НАН України.
- ZALIZNIAK, HANNA–MASZENKO, LARISZA (Залізник Ганна – Масенко Лариса) (2001). *Мовна ситуація Кисва: день сьогоднішній та прийдешній*. Київ: Виданичий дім „КМ Академія”.